

САМООЦІНКА І РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Формування самооцінки у школярів є одним із найважливіших завдань сучасної школи і водночас актуальною проблемою психолого-педагогічної науки.

Самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей, що, безумовно, належить до базових якостей особистості. Вона впливає на всі сторони життя, емоційне самопочуття, взаємини з оточуючими, розвиток здібностей, ставлення до успіхів і невдач. Самооцінка тісно пов'язана з рівнем домагань особистості, оскільки, як показали дослідження, при гармонійному їх поєднанні може формуватися збалансована особистість, а при дивергенції рівнів – виникати дискомфорт, який викликає підвищення тривожності, агресивності, зміни типу реакцій на фрустрацію. Крім того самооцінка і рівень домагань є важливими показниками становлення самосвідомості особистості у старшому шкільному віці, основним завданням якого є професійне самовизначення.

Самооцінка за А.В. Захаровою – проекція усвідомлюваних якостей на внутрішній еталон, зіставлення своїх характеристик з ціннісними шкалами. А, з іншого боку, самооцінка – це гордість, самовпевненість, позитивна чи негативна установка на себе.[8]

Рівень домагань як наукове поняття, запропонував К. Левін для позначення прагнення індивіда до мети такої складності, яка, на думку вченого, відповідає його здібностям. Він тісно пов'язаний і може бути заниженим або завищеним, тобто не завжди відповідати об'єктивній оцінці здібностей індивіда.

Мета даної роботи – дослідити особливості самооцінки і рівня домагань на етапі ранньої юності.

Висвітлення основних результатів дослідження:

Аналіз наукових досліджень показав, що жоден аспект психології юнацького віку не привертав до себе такої уваги, якій протягом багатьох років приділялася питанням Я - концепції, самооцінки та ідентичності. Ще у 1980 році У. Джеймс присвятив феномену “Я” цілий розділ своєї книги «Принципи психології» (Jems, 1980). У 1947 році Карл Роджерс виступав перед Американською психологічною асоціацією з доповіддю про самооцінку (Rogers, 1961), а Хилгард продовжив розвиток цієї теми у 1949 році (Hilgard, 1949). Ерік Еріксон назвав свою працю «Ідентичність, юність і криза» (Ericson, 1968). Автор стверджує, що головним психосоціальним завданням юності є формування ідентичності, вкрай важливої для особистості, і її професійного самовизначення.

Якщо людина недооцінює себе порівняно з тим, ким вона є насправді, ми кажемо, що в неї самооцінка занижена. У тих випадках, коли вона переоцінює свої можливості, результати діяльності, особистісні якості, зовнішність, має місце завищена самооцінка. Як завищена, так і занижена самооцінка дуже ускладнює життя людини. Нелегко жити невпевненим у собі, сором'язливим. Важко жити й амбітним. Неадекватна самооцінка ускладнює життя не тільки тих, кому вона притаманна, а й тих людей, котрі в різних ситуаціях - виробничих, життєвих та інших - спілкуються з ними. Конфліктні ситуації, в яких опиняється людина, її дратівливість дуже часто є наслідком її неправильної самооцінки(У.Джеймс, К. Левін, А.В. Захарова, Г.К. Валицкас та ін.).

Психологи виділяють 4 рівні розвитку самооцінки:

- процесуально-ситуативний, на якому людина не встановлює зв'язку між своїми вчинками і якостями особистості. Вона оцінює своє "Я" лише за певними безпосередніми зовнішніми результатами діяльності. У зв'язку з тим, що ці результати не обов'язково адекватні можливостям людини і можуть бути повністю обумовлені збігом зовнішніх обставин, самооцінка має тенденцію до необ'єктивності. Стихійність, випадковість, суперечливість зовнішніх ситуацій сприяє тенденції до нестійкості самооцінки.

Якісно — ситуативний, для якого характерно те, що людина встановлює пряmlinійні зв'язки між своїми вчинками і якостями. Окремий вчинок не обов'язково адекватний ототожнюваній з ним якості і може мати випадковий характер, а часом суперечить іншим вчинкам. Самооцінка на цьому рівні має тенденцію до необ'єктивності і нестійкості.

Якісно-консервативний, на якому якість особистості абстрагується людиною від конкретного вчинку, виступає в її свідомості як самостійна об'єктивна реальність. Усвідомлення того, що конкретний вчинок не означає засвоєння відповідної якості, руйнування прямолінійних зв'язків між ними, недостатня усвідомленість нових складних зв'язків між властивостями особистості і поведінкою призводять до певного відриву у свідомості людини її внутрішнього світу від безпосередньої практичної поведінки.

Якісно-динамічний, який характеризується усвідомленням складних зв'язків між якостями особистості і вчинками. Відрив внутрішнього світу від безпосередньої поведінки долається. Самооцінка має тенденцію до об'єктивності, динамічна у відповідності зі змінами у внутрішньому світі людини і при цьому стабільно відображає реальний рівень розвитку якостей особистості[2].

Дослідження рівня домагань дозволили виявити наступну закономірність: особистість, як правило, установлює свій рівень домагань між дуже складними й дуже легкими завданнями й цілями, щоб зберегти на потрібній висоті свою самооцінку. Формування рівня домагань визначається не тільки передбаченням успіху чи невдачі, але, насамперед, тверезим, а іноді смутно усвідомлюваним образом і оцінкою минулих успіхів та невдач.

Дослідження рівня домагань дозволяє краще зрозуміти мотивацію поведінки людини й здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив по формуванню бажаних якостей особистості. У багатьох випадках важливим стає завдання підвищення рівня домагань особистості: якщо дитина невисоко оцінює себе і свої можливості, що призводить до стійкої втрати впевненості в успіху і деформації особистості.

Рівень домагань -- характеризує: 1) рівень труднощів, досягнення якого є загальною метою серії майбутніх дій (ідеальна мета); 2) вибір суб'єктом мети чергової дії, що формується в результаті переживання успіху або неуспіху ряду минулих дій (рівень домагань в даний момент); 3) бажаний рівень самооцінки особистості (рівень "Я").

Експериментальне дослідження самооцінки і рівня домагань було проведене в ЗОШ №16 м. Тернополя. У ньому брали участь 52 старшокласники. Використані методики: Дембо – Рубінштейн "Дослідження самооцінки"; опитувальник Казанцевої "Вивчення загальної самооцінки за допомогою тестування"; тест на "Визначення рівня домагань" [12];

Якісний і кількісний аналіз результатів дослідження за опитувальником Казанцевої Р.Н. показав, що у 47%(24 чол.), 38%(20 чол.) і 15%(8 чол.), виявлено відповідно високу, середню і низьку самооцінку. Це свідчить про те, що значна кількість старшокласників дещо переоцінюють свої можливості, а обстежені з середнім рівнем самооцінки – недооцінюють їх. Найменша кількість обстежуваних мають низьку самооцінку, що є небезпекою формування невпевненості у своїй силі, невизначеності у досягненні цілей тощо.

Зведені результати дослідження самооцінки і рівня домагань за методикою Дембо – Рубінштейн подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження самооцінки і рівня домагань старшокласників.

	Рівень самооцінки			Рівень домагань		
	Назва	Кількість обстежуваних	У %	Назва	Кількість обстежуваних	У %
1	Дуже висока	21	40	Дуже високий	22	42
2	Висока	24	46	Високий	13	25
3	Середня	4	8	Середній	11	21
4	Низька	3	6	Низький	6	12

Співставлення отриманих результатів підтвердив взаємозв'язок самооцінки і рівня домагань: у обстежуваних з дуже високим і високим рівнем самооцінки у 80% прослідковується аналогічний рівень домагань. Тривожить той факт, що третина обстежуваних старшокласників, які знаходяться на порозі закінчення школи, мають середню і низьку самооцінку і відповідний рівень домагань, що, у свою чергу, може негативно вплинути на вибір майбутньої професії.

Цікаві результати ми отримали за третьою методикою, в якій є 15 компонентів мотиваційної структури. Результатом дослідження компоненту, який відповідає за загально-внутрішній мотив, показали, що у 67% обстежуваних він високий, у 26% – середній і в 7% - низький. Результати компоненту, який відповідає за прояв вольового зусилля: у 65% - високий, у 15% - середній, у 10% - низький. (рис.1)

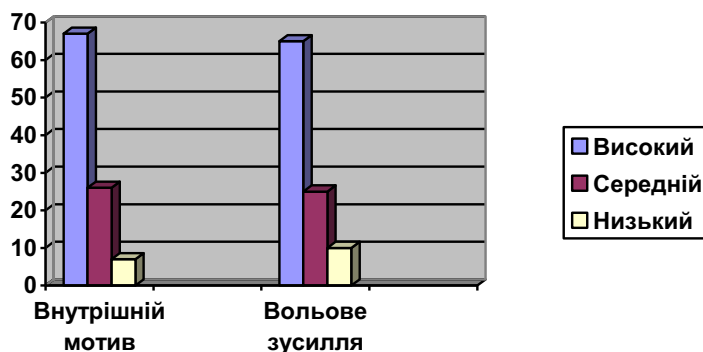

Рис. 1. Відсоткове значення внутрішнього мотиву і вольового зусилля.

Мотивація досягнення, яка починає формуватися ще у дошкільному і продовжує у шкільному віці, відіграє важливу роль у постановці і реалізації цілей особистості. Особливо це важливо у старшому шкільному віці, оскільки старшокласники з високою мотивацією досягнення – самостійні, вміють покладатися на власні сили, радіти своїм досягненням, впевнені у собі.

Для старшого шкільного віку визначальним проявом вольових зусиль є механізм самостимуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бороздина Л.В. Что такое самооценка?// Психологический журнал -1992 -№4-Т13-3.99-100
2. Вакар І. Вікові особливості самооцінки учнів та можливості корекції[Текст]/ І.Вакар// Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали Всеукр.наук.конф., 15 грудня 2011р. – Тернопіль, 2011р. с. 85 – 89.
3. Захарова. А.В. Структурно – динамическая модель самооценки// Вопросы психологии – 1989. - №1 с.5 - 14.
4. Кон И.С. Психология юношеского возраста М., Просвещение 1989.
5. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста/ Ф.Райс – 8-е издательство –СПб: Питер 2000.

Грушка Г.

Науковий керівник – проф. Пида С. В.

ВПЛИВ КОМПОЗИЦІЙ БУЛЬБОЧКОВИХ БАКТЕРІЙ І РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ РОСЛИН НА ФІЗІОЛОГО–БІОХІМІЧНІ ПРОЦЕСИ У ЛЮПИНУ ЖОВТОГО

У зв'язку з зростаючим техногенним навантаженням на довкілля, яке дедалі більше загрожує агропромислому комплексу України, гостро постає необхідність відновлення природних екосистем, збереження їх біологічного розмаїття та захисту від деградації. Актуальним є створення і застосування новітніх біотехнологій, які ґрунтуються на використанні екологічно безпечних засобів підвищення врожайності сільськогосподарських культур та їх стійкості до екстремальних чинників середовища [3, 6].

Застосування регуляторів росту рослин (РРР) дає результати, які не можуть бути досягнуті іншими агрозаходами. Вони спроможні не лише підвищувати врожайність, покращувати якість вирощеної продукції, а й збільшувати стійкість рослин до захворювань та стресових факторів, зменшувати норми використання пестицидів. Використання РРР Стімпо і